

Изворите, кладенците и чешмите в землището на с.Осиково – Миланово

Както цялата Врачанска планина, така и землището на с.Осиково – Миланово, има карстов характер. Големите извори са в подножието на планината. Независимо от това цялото землище е осеяно от по - малки и по - големи извори и кладенци, които са позволявали на населението да се снабдява с вода както за битови нужди, така и за поене на домашните животни. Тук ще наравим описание на всички водоизточници – къде се намират, какъв е дебитът им, как са използвани, къде се изтича водата им.

МУШАТ: Намира се в Котлината, под връх Соколец. Изворите са два – горен и долен. Каптирани са, като част от водата на горния извор е свободна. Водата е отведена с водопровод до резервоар в Стипченското лице. Това е първият водопровод до махала Гувна, строен в началото на 40 – те години на 20 век. Свободната вода се изтича в Мушатски дол, стига до Батина полена и там се губи.

ВАРОВИТИЦА: Изворите са два. Намират се в западната част на землището под Диновци. В миналото там са правени топила за гръсти. През 60 – те години на 20 век водата е каптирана, събрана в общ водопровод с тази на Извора и Три кладенци и с помпена станция е вкарана в резервоара над селото. След строежа на водопровода от Петренски дол е изключена, защото е много варовита. Водата се изтича в Чучурски дол и се слива с него преди Магерски вир. Там някога били Митината и Тороманската воденици.

ИЗВОРО: Намира се под Диновци, между Чучур и Варовитица. През 60 – те години водата му е събрана с тази на Варовитица и Три кладенци за общ водопровод. След изключването му от водопроводната мрежа водата се изтича в Чучурски дол.

ТРИ КЛАДЕНЦИ: Изворите са три. Намират се под Караконджовци. В миналото имали дървени корита и пишури. През 60 - те години на 20 век са каптирани и отведени в общия водопровод. След изключването от водопроводната мрежа водата се изтича в Чучурски дол.

ЧУЧУР: Изворът се намира под Рагъовци. Каптиран е преди средата на 20 век и е изградена чешма и корито. Водата тече из Чучурски дол и при Магерски вир продължава в общия дол, който от тук надолу е Петренски. След Извора се слива с неговата вода и образува река, която при Синьи вир се слива с р.Пребойница и се влива в р.Искър. Изворът има постоянен дебит и не се влияе от климатичните условия. В миналото част от хората на махала Гувна на Чучур наливали вода за битови нужди.

ПОПАДИИН КЛАДЕНЕЦ: Намира се над Магерски вир. Има предание, че попадиите от манастира “Св.Архангел Михаил”, който се намирал в Дупнивършкото – Дружевското землище, идвали и наливали вода от него. Дебитът е малък, но постоянен. Водата му се влива в общия дол.

СМРАДЛИВОТО КЛАДЕНЧЕ: Намира се близо до Попадиин кладенец. Водата му мирише, вероятно от съдържанието на минерали в нея и затова го наричат така. Дебитът му е малък и не е изследвано.

НИШИДАРСКИ КЛАДЕНЕЦ: Намира се до Нишидарова полена. Водата му стига до общия дол. Използван е от пастири и за водопой на животните.

ДОВИ КЛАДЕНЦИ: Намира се под Караконджовци. Един извор е и тече из Дова падина. Влива се в общия дол при Биволарнико. Там се намират Горанчовата кукла /Осиковско землище / и Диновата кукла /Дупнивръшко землище/. Долът се стеснява много, скалите са една срещу друга. Някога там са намирани върхове на стрели, вероятно са водени битки.

КЛАДЕНЧЕ В СЕВЛАТ: Намира се под Кюлтинци. Водата не е много, но стига до Петренски дол. Не се влияе от климатичните условия. Използвано е от пастири и за поене на животните.

ИЗВОРО: Намира се в Петренски дол под Папирската кукла. През 80 - те год. е каптиран и с две помпени станции водата е изведена в резервоара в Стипченското лице. Този водопровод е решил въпроса с водоснабдяването на селото. Дебитът му е голям, част от водата тече из дола. При Синьи вир се слива с р.Пребойница и се влива в р.Искър. По-голямата част от дъното на речното корито е плоча и водата е образувала по - големи и по - малки вировете – истинска атракция за туристите. Целият дол е живописен и е прекрасно място за отдых от пролетта до есента. Който веднъж е посетил това място, се е връщал многократно.

КЛАДЕНЧЕ в Матонина падина: Намира се между Мъжевски рът и Припор. В миналото е използван за поливане на градините, които стопаните садели там. Водата му е малко и не продължава надолу.

ДВАТА КЛАДЕНЦИ: Намират се под Статковци, на разстояние един от друг 20 – 30 м. Използвани са главно от пастири.

МИЦИНОТО КЛАДЕНЧЕ: Намира се под Мицината заредка в Мъжевски рът. Използвано е от пастири. Сега е затрупано от шума и пръст, но не е пресъхнало.

ЦЕКОВОТО КЛАДЕНЧЕ: Намира се в Долна Ръжища близо до Тужовци. В далечното минало името на Тужовци е било Цековци и се смята, че името на кладенчето идва от името на фамилията. Дебитът му бил малък, използвано е за пиене. Сега не се използва, затрупано е от шума и пръст, но се знае къде е, защото мястото е винаги мокро.

ЖЪЛТИ ЛЮБ – Пещерата: Намира се в най-южната част на землището, под скалите Нечов камик и е един от най-големите карстови извори в България – 600 л/сек. В миналото на този извор е имало три осиковски общински воденици. Сега там е построен ресторант и изкуствено езеро. Водата на извора тече необезпокоявана, за да измине 50 - те метра и се влее в р.Искър. Представлява интересна туристическа атракция.

МИЦОВОТО КЛАДЕНЧЕ: Намира се в Турийски дол, там, където са живели Мицовци. От него наливали вода Мицовци и Лигльовци, преди да се изселят в Рого и Ръжища.

ЦЕРО: Намира се в лицето на хълма Църквище. Изворът е каптиран и оформен в чешма, за да се използва от преминаващите по шосето пътници. Свободната вода се изтича в канавката покрай шосето и до Влатински дол се губи.

От този извор в далечното минало живеещите в махала Ръжища са наливали вода за битови нужди.

КЛАДЕНЧЕ във Влатински дол: Петър Стаменов Шуликов го е каптирал и отвел за ползване от Шуликовци. При разкопките открил керамични водопроводни тръби, което показва, че е ползвано и в далечното минало. Петър Младенов Шуликов разказва предание, че Влатински дол се е образувал за едно денонощие при обилен дъжд. Пороят издълбал дола и отнесъл къщи и стопански постройки на живеещите там.

МРАМОР: Извир в южния склон на Могилата. Името му е дало името на махалата Мрамор. Има предание, че изворът е открит от някой от Уруковци /Никола или Васил/, който чувал в тревата нещо като “мърморене”. Разкопал мястото и водата излязла отгоре. През първата половина на 20 век изворът е каптиран и е изградена чешма с корито. От там е наливала цялата махала Мрамор. Използвана е и сега се използва за водопой на животните. Водата изтича в Мраморски дол, но не достига Турийски дол, губи се по трасето. Дебитът е малък и непостоянен.

КИРИК: Намира се над Мрамор, в южния склон на Могилата, под Кюовци. В далечното минало изворът е използван от манастира и параклиса “Св.Кирик”. През 50 – години на 20 век е каптиран и отведен на Буров валог. Дебитът му е малък, но достатъчен да задоволява нуждите на живеещите наоколо.

ГЕНДИНОТО КЛАДЕНЧЕ: Намира се под Шуликовци в Мрамор. Използвано е главно от пастири.

КЛАДЕНЧЕ при почивалото в Арпински дол: Малко изворче до пътеката от Мрамор за Лакатник. Там пътниците спирали за почивка, пиели вода и затова го нарекли почивалото.

КЛАДЕНЧЕ при Асановци: Малко изворче, използвано от Асановци в Мрамор. Сега не се използва.

КЛАДЕНЧЕ в Котелски дол: Използвано е от пастири за пиене и за животните. Водата му стига до Сапачур. Близко е до Побратовец и вероятно е използвано и в най - далечното минало. Сега се използва от дивите животни.

ДЕДОВ КЛАДЕНЕЦ: Намира се в Шаварец. Счита се, че този кладенец е продоволствал първите заселници на Осиково. Водата му изтича в Сапачур.

МИОВОТО КЛАДЕНЧЕ: Намира се близо до Миовци в Шаварец. За всякакви нужди го използвали само Миовци, защото водата му била малко.

ГУШОВЕЦ: Намира се до Прополена под Купяни връх. Водата му е използвана от пастири и за водопой на животни. Вероятно е използвана и от Аршинковци и Влаовци, след като се преселили на Крушовица. Водата му изтича в Селскио дол.

ГОРНИ КЛАДЕНЕЦ: Намира се на пътя за Старото село, в северния склон на Могилата. Изворът е с постоянен дебит и не се влияе от валежи и суша. През лятото, когато температурата на въздуха е 28 градуса, на водата на чучура е 11 градуса. Много е добра за пиене. Отдавна изворът е каптиран и е направено дървено корито и пишура. През 1981 год., в чест на 1300 - годишнината на Българската държава, ловната дружина в Миланово изгради чешма, облицована с мраморни плочки и циментово корито, като я постави по - близо до пътя за Старото село. Този извор е началото на Селскио дол. В далечното минало същата вода е

текла през цялото селище и е отивала в Дълбоки дол. В долното си течение е образувала извивки, минавайки покрай нивите и градините и така се получило името на местността Лака. През последното столетие, особено след наводнението през 1907 год., поройни води от Говежги дол, Средни дел и Селскио дол са образували нанос от камъни и баластра. Сега водата от Горни кладенец и Селскио дол се губи някъде по средата на махалата и потъва в баластрата.

ГЛАВА: Изворът се намира под Горни кладенец. От там първоначално са наливали вода в Старото село. После го каптирали и отвели с водопровод до центъра на селището. През 1926 год. е изградена чешма с постоянно течаща вода, която стои и до днес. Дебитът се влияе от климатичните условия. При сушави години водата намалява и това в миналите години е създавало затруднения на хората.

ИЗВОР при оброка “Св.Спас”: Малко изворче до оброка “Св.Спас” над Кюовци в Могилата. Хората разкопали и направили водоем за животните, който не се влияе от сушата и не пресъхва.

ТОРОМАНСКИО КЛАДЕНЕЦ: Намира се между пътя за Мрамор и шосето за Лакатник в източната част на махала Гувна. През 1981 год. ловната дружина в Миланово изведе водата и направи чешма с корито, непосредствено до шосето, като я посвети на 1300 - годишнината на Българската държава. Мнозина си наливат вода за пиене и поят животните си. Свободната вода се изтича в Турски дол, но се губи по трасето.

КЛАДЕНЕЦО: Намира се до ямата зад къщата на Цветко Горанов Асански. В миналото е каптирана с чучур, хората наливали вода за битови нужди и за животните. В последните десетилетия не се поддържа, нанаси го затрупаха и сега е просто един гъол. Водата му се изтича в ямата. Никога не пресъхва. Живеещите наблизо понякога използват водата му за поливане на градините си.

СТУБЕЛО: Намира се в махала Гувна под Ангеловци. В далечното минало изворът е пригоден за ползване като стубел – издълбан дънер , а в следствие е каптиран и е направена чешма с циментово корито. Дебитът му се влияе осезателно от валежи и суша, непостоянен е. Водата му се изтича из Стубленскио поток и се влива и потъва в ямата зад Пандовци.

КАТ: Намира се в западната част на махала Гувна. Много отдавна е каптиран над шосето и прекаран с водопровод под шосето. Изградена е чешма с корито. Дебитът му не намалява, водата е студена и много добра за пиене. В много случаи при авария на централния водопровод хората наливат вода от там. Изтича се в Чучурски дол.

МИЛУШОВ КЛАДЕНЕЦ: Намира се в западната част на махала Гувна, зад Виячовци. Изворчето е малко, но в миналото е снабдявало хората от тази махала с вода.

РАГЬОВОТО КЛАДЕНЧЕ: Намира се под Варовитица на половин километър на запад.

КЛАДЕНЧЕ: в Свински дол: Намира се на границата с Дупнивъръшкото/ Дружевското/ землище. От двете кладенчета и Варовитица наливали вода Йошинци и Зеленковци, които са живели в Батина полена.

КЛАДЕНЧЕ: в Церако: Намира се в Керефейски имот, там били кошарите на Керефевци. Използван е от Керефевци.

РОДИЧИН КЛАДЕНЕЦ: Намира се под шосето за Враца в посока Йошино крайще. Използван е от пастири.

ЙОШИНО КЛАДЕНЧЕ: Намира се под Йошиното крайще. Там били кошарите на Йошинци и водата му е ползвана от тях и преминаващи пастири.

ЦЕКОВО КЛАДЕНЧЕ: Намира се в Средни дел над Кривульо. Изворчето е малко, пригодно от пастири за пиене. Сега е затрупано с шума и пръст, но под мястото му е мокро, което означава, че не е пресъхнало.

СРЕДНИ ДЕЛ: Намира се близо до Тройца, в най - горната част на дола Средни дел. Името на извора и името на дола са свързани. Още преди средата на 20 век е каптиран и са направени корита за водопой. Дебитът е малък, влияе се от валежи и суша, но не пресъхва. Водата му изтича по дола и се губи.

КОРЕНЬО:– кладенче зад Цинцаровци: Намира се в Котлината зад Цинцаровци. Малкото вода използвали Цинцаровци за миене и пране. За вода за пиене ходели на Мушат.

ХАЙДУШКО КЛАДЕНЧЕ : Намира се в Котлината, под връх Соколец, над Цинцаровци. Свързано е с предание, че там отсядали на почивка и да наблюдават околността и пътя от Враца за София хайдутите и местни бунтовници.

ГОВЕЖГАТА ВОДА : Намира се под Ракията, близо до Крушако. В миналото е имало дървена пишура и корито за водопой на животните. Там е началото на Говежги дол. Говежгата вода скача от водопада Скоко и стига до вировете, след което се губи в камъните и баластрата.

КЛАДЕНЧЕ в дола под Ракията: В миналото е използвано от пастири и за водопой на животните. Сега е изоставено и тече свободно, събира се с Говежгата вода.

КЛАДЕНЧЕ в Данколовия валог в Плато. В миналото наливали вода пастири и поели животните. Сега е изоставено.

КЛАДЕНЧЕ в Крушако. Както всички по - малки извори, водата му е използвана от преминаващите пастири. Никога не пресъхва, но вече не се ползва.

КЛАДЕНЧЕ в Калугерски дол. Когато там е имало манастир е използвано от живеещите в него. Не би се направил манастира, ако нямаше извор. Сега вероятно се използва от дивите животни.

КЛАДЕНЧЕ при Зоровата варница в Турийски дол. Кладенче няма, но изворът съществува. Намира се в дола над моста. И сега там винаги има вода.

КОРИТА: Два извора, намират се до шосето за Враца преди Друмо. Каптирани са още преди средата на 20 век, като са изградени чешми и корита за водопой. Отивайки по работа в планината, хората наливали вода колкото им е нужно. При по - продължителен престой в планината наливали дървени съдове – бурета, баклета и др. От тези извори започва Коритски дол, наречен на тях. От тук в миналото носели вода за битови нужди Пенчовци и Начковци. Водата се изтича в Коритски дол и се губи по трасето. Дебитът е непостоянен.

ПОЛОМО: Намира се над Старото село, по пътя за Ланища. Много отдавна е каптиран и е изградена чешма и корито. Преди да се изселят от старите си селища, Делиивановци и Горчовци са носели от там вода за битови нужди. Сега се използва от пастири и за водопой на животните. Дебитът е малък и водата потъва в склона под чешмата

НЕМАТА СТЕГА: Намира се в Говежги дол. Водата извира от цепнатина в скалата Немата стега. Дебитът е малък, едва образува 2 - 3 гьола за водопой на животните. Изворчето е използвано от пастири. При снеготопене и продължителен валеж извира повече, но е временно.

ВИРОВЕТЕ: Намира се в Говежги дол в самия дол. Използван е главно за водопой на животните. Никога не пресъхва, но не е повече от 2 - 3 гьола.

ДОБРИЛОВЕЦ: Намира се над Вирове, под скалите на Говежги рът. В миналото имаше дървена пишура и корито. Използваше се от пастири и за водопой на животните. Сега не се поддържа. Водата му е много добра за пиене. Някога старите хора казваха, че като пиеш от водата на Добриловец, ти се отваря апетит, огладняваш. Някои специално си носеха от тази вода в къщи за пиене. Водата потъва в падината под извора.

САПАЧУР: Намира се под Добринна кукла в Коренъе. Това е вторият по големина карстов извор в землището. До там долът се казва Дълбоки дол, а от Влаовите воденици надолу е Сапачур. В миналото водата му е задвижвала две Влаови воденици и Гецината воденица. Водата се събира с Коритски дол при Чучуверката. От там продължава и се влива в р.Искър.

ИЗВОРЧЕТО: Намира се в Трънъе под пътя за Русинов дел. Водата му била достатъчно, за да правят там жените топила и да поливат градините си. Изтича в Коритски дол, никога не пресъхва.

МЛАКАТА: Намира се при Червени камик в Русинов дел. Там винаги е мокро, от това мястото е получило името си. Хората правели водоеми за водопой. Водата се изтича в Коритски дол.

КЛАДЕНЕЦО: Най-големият извор в Русинов дел, направен на чешма с корито. Дебитът му е достатъчен, за да стигне водата до общия дол.

ФАШКОВИЦА: Намира се в Русинов дел зад Бърцовци. Някога е имало дървено корито с пишура. Използвали го предимно Бърцовци. Водата му се изтича в Данколовия дол, а той в Коритски дол.

ДРИСЛИВЕЦ: Намира се в Русинов дел до Сульовци. От едно място хората наливали вода за себе си и поели добитъка. Постоянно около извора имало изпражнения от животните и затова го наричали така. Изтича се в Коритски дол. Никога не пресъхва.

ВИРО: Намира се до Бораджиовци в Русинов дел. Използван както за хората, така и за животните.

БЕЛАТА ВОДА: Намира се под Василовци в посока Оплетня. Използвана главно за животните. Изтича към Оплетня.

ЖИДАВЕЦО: Намира се близо до Белата вода. Имало е дървено корито и пишура. Използван е от пастирите и животните. Изтича към Оплетня.

ЧЕРВЕНА ЛОКВА: Носи името си от червеникавия цвят на почвата и се намира над Тинявец. Водата е използвана главно за водопой на животните. Изтича в Данколовия дол, а той в Коритски дол.

СВЕТЕНАТА ВОДА: Намира се до Семовци. Била е с дървена пишура и корито. Използвана е главно от Семовци. Дебитът ѝ е непостоянен. В сушави години намалява много, случвало се да пресъхне съвсем. В такива случаи викали

свещеник да чете литургия, за да тръгне отново. Съвременниците помнят два такива случая. Затова наричат извора Светената вода.

ПИЗДИЦА: Намира се под Кобилини стени, извира от цепнатина в самата скала. Навън излиза едно количество вода, а в цепнатината се чува бучене на голямо количество. Правени са дървени корита, като бука секли на място. В последно време слагали корита от автогуми. Сега не се поддържа, защото никой не я ползва. Дебитът е постоянен.

БАБУХ или БАБОВ: Това са два извора в Кобилини стени – единият е в Осиковското землище, а другият в Очиндолското землище. Намират се между две скали. Стига се до тях като се слезе отгоре надолу. Използван предимно от пастири - овчари, говедари, коняри – през летния сезон.

ПАСТУО: Малко кладенче във вид на гъол. Намира се над Пиздица, над скалите. Използван от пастири.

СТУБЛАТА: Намира се в най - високите части на планината до Пехчанико и Овнярнико. Някога е бил поставен издълбан дънер и водата бликала нагоре. Този дънер се нарича стубел.

ПЕХЧАНИКО: На това място е имало извор, който е отведен до мандрата в Каличина бара през 1941 год.

ГОВЕДАРНИКО: Намира се до Каличина бара. Няма извор. Събирала се дъждовна вода и от снеготопенето по изкопан шанец. Водата не попивала и се задържала през цялото лято. Там поели селските говеда и конете в далечното минало.

ЛОКВИТЕ: Два водоема над Кобилини стени. За горната локва има прокопан шанец за събиране на вода при валеж и снеготопене, при долната има извор. Водата се задържа през всички сезони. Използвани са за поене на селския добитък – овце, говеда, коне.

ВАСИЛСКАТА ЛОКВА: Намира се в Бръмчов валог. Има извор и събраната вода се използва за поене на добитъка.

СЕМОВАТА, ЧЕРВЕНКОВАТА и СВИНАРСКАТА локви – водоеми от дъждовна вода и от снеготопенето, използвани за поене на добитъка. Намират се в Бръмчов валог, Търсов валог и до в.Сокола.

Някога, когато в Ракията живеели хора и там гледали животните си, имало извор в Плато. Изкопан бил водоем и когато се събере достатъчно вода, пускали воденица и смилали брашно и ярма за животните. Като свърши водата, спирали воденицата – наричали я воденица “на запир”. В последните десетилетия този извор го няма, може би е пресъхнал или водата се е отклонила вследствие разместване на земните пластове.

През 70 - те години на 20 век търсачи на вода открили, че в Белата земя над Керефеовци има подземна вода. Правиха разкопки, пускаха сонда и установиха, че наистина има вода. Това стана по време на кметския мандат на Никола Бонов. Той беше и инициатора на това издирване. Възнамеряваше да открие тази вода за нуждите на селото. Но през 80 - те години започна строежа на водопровода от Петренски дол и разкопките в Белата земя бяха преустановени.

В миналото хората много са ценели водата, защото е била малко, въпреки многото извори. В едни случаи са я носели от голямо разстояние, в други – дебитът е бил малък или се е влиял от валежи и суша. Големият брой животни също имал

нужда от вода. Ето защо хората превръщали всеки водоизточник в чешма или кладенец. Още през първата половина на 20 век управляващите селото предприели капиране на извори, изграждане на стабилни чешми с корита за събиране на вода и за животните. Такива чешми са Корита, Средни дел, Поломо, Кладенец в Русинов дел, Чешмата в Старото село, Чучур, Три кладенци, Кат, Мрамор, Горни кладенец и други с дървени корита и пишури. Въпреки това хората използвали водата разумно.

Днес имаме водопроводна мрежа, която достига до всяка къща. Във всеки дом има по няколко чешми – в двора, в кухнята, в банята, в тоалетната и т.н. Хората все пак използват разумно водата, защото за услугата се заплаща. Хигиената на нашите домове е на такова ниво, че сравнение с миналото не може и да става.

Информацията събра и описа Цветана Ангелова Динова
с.Миланово /Осиково/ - 2010 год.

Информатори: Никола Тодоров Семов, Пенка Илиева Ценева, Димитър Александров Чукалейски, Младен Величков Гьонов, Илия Димитров Жильов, Асен Димитров Жильов, Любка Цветкова Тороманска.